

**Nemzeti Közszolgálati Egyetem**  
**Doktori Tanácsa**

**Szatmári László**

**A fegyverzetellenőrzés szerepe Európa biztonságában, különös tekintettel az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetre**

című doktori (PhD) értekezés szerzői ismertetője

**Témavezető**  
**Dr. Nagy László, ny. ezredes,**  
**a MTA doktora**

**Budapest, 2012**

## **1. A témaválasztás indoklása**

2012-ben Európában alapvetően stabil biztonsági körülmények között élünk. Minden napjaink háttérében, az utca embere számára alig észlelhető módon bonyolult és összetett nemzetközi folyamatok játszódnak le, amelyek biztosítják ezt az állapotot. Ezek egyike a fegyverzetellenőrzés.

A fegyverzetellenőrzésről, és azon belül is a hagyományos fegyverzetek ellenőrzéséről, a továbbiakban használjuk a „hagyományos fegyverzetellenőrzés” fogalmat, nem mindennap hallunk. Talán jól is van ez így: ameddig a kooperatív biztonsági rendszerhez tartozó hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsimek betöltik funkciójukat és elősegítik biztonságunk fenntartását, erősítését, nem kerülnek a figyelem középpontjába, „végzik a dolgukat”. Az utóbbi időben a CFE Szerződés válsága, vagy az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) szerepkeresése során a bizalom- és biztonságerősítő intézkedések modernizálása juthatott el esetleg az olvasó figyelméig.

A téma viszonylag szerény magyar nyelvű szakirodalommal rendelkezik. Annak ellenére, hogy az európai biztonság egyik kiemelkedően fontos tényezőjéről beszélünk, legtöbbször felületes, vagy hiányos az az ismeretanyag, amellyel a biztonság- és védelempolitikával foglalkozó szakemberek, vagy akár a döntéshozók rendelkeznek.

Az európai hagyományos fegyverzetellenőrzés taglalásakor megkerülhetetlen az EBESZ szerepének bemutatása, hiszen ez az a szervezet, amely közvetlenül, saját alapfunkcióinak végrehajtása közben, vagy közvetve, tárgyalási fórumot biztosítva, tevőlegesen hozzájárult és hozzájárul az európai biztonsági architektúra kialakításához. A hidegháború vége óta viszont egyáltalán nem, vagy csak részben sikerült az ide kapcsolódó rezsimek tartalmát és eszközeit modernizálni.

A Magyar Köztársaság aktív szerepet töltött be a kooperatív biztonsági rendszer kidolgozásában, a tárgyalásokon részt vevő karrier és katona diplomáták jelentősen hozzájárultak az önmagukat azóta igazoló hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsimek kiépítéséhez. Hazánk mindig példás következetességgel és fegyvelemmel hajtotta és hajtja végre a kötelezettségeket.

## **2. A kutatás célkitűzése**

Több mint húszéves szakmai tapasztalatom alapján hiszem, és az értekezésben bizonyítani is kívánom, hogy a hagyományos fegyverzetellenőrzés elévülhetetlen eredményeket ért el az európai biztonság erősítésében, és maga az EBESZ is legkézzelfoghatóbb sikereit éppen ezen a területen érte el. A témát nagyon fontosnak tartom, ezért rendszerezni akarom az idekapcsolódó ismereteket, ismertetni akarom az elért eredményeket, rá akarok mutatni a hiányosságokra. Mindezt azért teszem, hogy bebizonyítsam a fegyverzetellenőrzés fontosságát az európai biztonság és stabilitás szempontjából, támpontot adjak a döntéshozóknak, kedvet teremtsék a további kutatásokhoz. Jelen értekezés ezeket a feladatokat tűzi ki maga elé.

## **3. A kutatási téma behatárolása**

Az értekezésben csak az említés szintjén foglalkozom a tömegpusztító fegyverekkel, a rájuk vonatkozó fegyverzetellenőrzés, leszerelés és a non-prolifерáció kérdéseivel; a fegyverzetellenőrzés vizsgálatát leszűkítettem a hagyományos fegyverekre vonatkozó rezsimekre. Mivel a munkában az EBESZ tevékenységére koncentrálok, az egyéb nemzetközi szervezetekről (ENSZ, EU, NATO stb.) csak bizonyos konkrét esetekben beszélek. Az EBESZ fegyverzetellenőrzési erőfeszítéseinek bemutatásakor természetesen nem akarom azt a téves képet kialakítani, hogy a szervezet csak ezen a területen lenne aktív, de a többi dimenzióban elért eredményekkel – egyáltalán nem alulbecsülve azokat – csak akkor foglalkozom, ha azoknak közvetlen kihatásuk van a fegyverzetellenőrzésre.

#### 4. A kutatói hipotézisek

Az értekezésben a következő hipotéziseket akarom igazolni, vagy cáfolni:

1. A fegyverzetellenőrzés a biztonsági dilemmára adott egyik lehetséges válasz és az EBESZ egyik legmeghatározóbb sikerterülete. Az EBESZ tehát tevékenységével választ ad a biztonsági dilemmára.

2. A fegyverzetellenőrzés definíciója pontosításra szorul.

3. Nem történt meg a hagyományos fegyverzetellenőrzési megállapodások modernizációja, így azok nem alkalmazkodnak a 21. századi realitásokhoz, ami problémás működéshez vezetett, vagy vezethet hamarosan. A hatékonyság csökkenése, a megállapodások esetleges megszűnése komoly biztonsági kockázatot (vákuumot) jelent.

4. A bizalom- és biztonságerősítés és annak specifikus formája, a kétoldalú bizalom- és biztonságerősítő megállapodások jelentősen hozzájárulnak hazánk biztonságának erősítéséhez.

5. A magyar hagyományos fegyverzetellenőrzési stratégiát a nemzeti és a szövetségi kötelezettségek és jogok figyelembevételével kell kialakítani. A mai magyar fegyverzetellenőrzési képességek csak korlátozott szerepvállalást tesznek lehetővé. Nem engedhető meg, hogy képességeink tovább csökkenjenek.

#### 5. Az értekezés felépítése

Az **első fejezetben** a fegyverzetellenőrzés elméletével foglalkozom. Rendszerezem a témához kapcsolódó alapfogalmakat, amelyek felhasználásával egy lehetséges új megközelítést javaslok a fegyverzetellenőrzés definíciójára. Ismertetem a biztonsági dilemmát, de arra kérdésre, vajon a fegyverzetellenőrzés válasz-e a biztonsági dilemmára, csak az értekezés végén adok választ. Az alapfogalmak tisztázása után bemutatom a hagyományos fegyverzetellenőrzést, mint a nemzetközi biztonsági rezsimek egyikét, úgy, hogy közben jellemzem a többi rezsimeket is. Összehasonlítom a fegyverzetellenőrzés két alapvető formáját: a strukturális és az operatív fegyverzetellenőrzést.

A **második fejezetben** bemutatom az EBEÉ (1994-től EBESZ) történetének főbb állomásait a kezdetektől napjainkig úgy, hogy közben alapvetően a fegyverzetellenőrzési vonulatot keresem és nevesítem. Bizonyítom, hogy a hagyományos fegyverzetellenőrzés mindig kiemelt helyet foglalt el az EBEÉ (EBESZ) erőfeszítések sorában, és a legnagyobb sikereket az EBEÉ (EBESZ) ezen a területen érte el. Rámutatok a modernizáció szükségességére.

A **harmadik fejezetben** a Bizalom- és Biztonságerősítő Intézkedések 2011. évi Bécsi Dokumentuma, az Európai Hagyományos Fegyveres Erőkről szóló Szerződés, a Nyitott Égbolt Szerződés, valamint a „Katonai Információk Globális Cseréje” tanulmányozásán keresztül bemutatom, hogyan működik a hagyományos fegyverzetellenőrzés, milyen eredményeket mondhat magáénak, hogyan függnek össze a kötelezettségvállalások, az adatszolgáltatás rendszere és a verifikáció. Bemutatom a Bécsi Dokumentum „evolúcióját”. Statisztikai adatokkal bizonyítom, mennyire „kézzel fogható” eredményei vannak a fegyverzetellenőrzésnek. Megismertetem az olvasót a modernizáció problémáival. A CFE Szerződéssel foglalkozó részben ismertetem a NATO-t összességében, és hazánkat konkrétan is érintő orosz aggályokat és a rájuk adott szövetségi válaszokat. A Nyitott Égbolt Szerződés ismertetése során kitérek a jelentkező problémákra. A fejezet végén áttekintem a hagyományos fegyverzetellenőrzési megállapodások tagságát.

A **negyedik fejezetet** a Bécsi Dokumentum egyik specifikus előírásának, nevezetesen a regionális együttműködésnek szenteltem. Az általános bemutatáson túl, a magyar-ukrán és a magyar-szerb kétoldalú megállapodás példáján konkrétan is bizonyítom a hasonló jellegű megállapodások kivételes jelentőségét hazánk biztonságának garantálása szempontjából.

Az **ötödik fejezetben** a magyar fegyverzetellenőrzés történetét dolgozom fel. Természetesen nem vitatva a fegyverzetellenőrzés politikai jellegét, ez a történet lényegében megegyezik a magyar fegyverzetellenőrzési katonai szervezetek történetével, amelyet 1990-től napjainkig bemutatok. Röviden kitekintek az európai verifikációs szervezetekre.

A **hatodik fejezetben** záró megállapításokat teszek, többek között tételesen bizonyítom, hogy a fegyverzetellenőrzés választ ad a biztonsági dilemmára. Megfogalmazom összegzett következtetéseimet, új tudományos eredményeimet, és ajánlásokat teszek az értekezés felhasználhatóságára.

A **mellékletekben** az értekezés megértését segítő táblázatokat, kimutatásokat és fényképeket helyezek el.

A **függelékben** szerepeltetek egy anyagot, amelyben a fegyverzetellenőrökkel foglalkozom. Elhelyezem a fegyverzetellenőrt a nemzetközi feladatokat végzők között, követelményeket állítok fel kiválasztásuk és kiképzésük irányában. Saját tapasztalataim alapján kidolgoztam az elméleti felkészítés egy hetének lehetséges verzióját, amelyet a gyakorlatban is alkalmaztam már, és itt bemutatok.

## **6. Kutatási módszerek**

1991 óta foglalkozom a fegyverzetellenőrzéssel, beleértve több évet Magyarország Állandó EBESZ Képviselői Katonai Képviselőtén, és jelentős adatbázist hoztam létre saját gyakorlati tevékenységem bázisán. Tanulmányoztam a fellelhető hazai és külföldi – elsősorban angol, német és orosz nyelvű – szakirodalmat, beleértve az internet adta lehetőségeket is. Anyagot gyűjtöttem, kutatást folytattam az EBESZ archívumában, közvetlenül felvettem a kapcsolatot az EBESZ részt vevő államok delegációival és verifikációs központjaival.

1995 óta részt vettem a hagyományos fegyverzetellenőrzéshez kapcsolódó legtöbb rangos rendezvényen; ezek anyagait összegyűjtöttem, elemeztem, és következtetéseket vontam le belőlük. Konzultációkat folytattam magyar és külföldi kutatókkal, az EBESZ részt vevő államok szakértőivel. Hazai és külföldi szemináriumokon, tanfolyamokon ismertettem nézeteimet, és az ott megjelentek véleményét, javaslatait feldolgoztam. A fegyverzetellenőrök kiképzésére vonatkozó elképzeléseimet a gyakorlatban is kipróbáltam, és jó eredményeket értem el. A szerzett tapasztalatokat felhasználtam.

Az értekezéssel kapcsolatos kutatómunkát, adatgyűjtést 2012. február 15-én zártam le.

## **7. Záró megállapítások, összegzett következtetések**

a.) A fegyverzetellenőrzés az alábbi módon válaszol a biztonsági dilemmára:

- ✓ A nemzetközi rendszerben az államok saját érdekszférával rendelkeznek és érdekeiket minden eszközzel meg akarják védeni, lehetőségeik szerint katonai hegemoniára törekednek. A fegyverzetellenőrzés alternatív utat kínál az érdekek védelmére: a katonai-politika együttműködést, és a tárgyalásokat. A rendszerben részt vevők számára jogi vagy politikai kötelezettségeket ír elő, és azok betartásának ellenőrzésére mechanizmusokat működtet, mindezek segítségével törekszik megszüntetni a katonai hegemoniát.
- ✓ Az államok bizalmatlanok egymással szemben. A fegyverzetellenőrzés ezzel szemben két- és többoldalú, átfogó és regionális együttműködési lehetőséget kínál, amivel bizalmat teremt, és a későbbiekben erősíti azt.
- ✓ Az államok kevés információval rendelkeznek egymásról, és azt is szinte törvényszerűen félreértelmezik, azonnal és automatikusan ellenséges szándékot tételeznek fel. A fegyverzetellenőrzés korábban sosem látott és tapasztalt nyitottságot, átláthatóságot, kiszámíthatóságot biztosít, nem csak a konkrét katonai tevékenységekkel kapcsolatban, de a védelmi tervezésről is.

- ✓ Tévesen értelmezett biztonsági érdekeik miatt az államok fegyverkezési versenyt folytatnak. A fegyverzetellenőrzés megállítja a fegyverkezési versenyt, egyensúlyt teremt, kölcsönös fegyverzeti szinteket állapít meg, ha szükséges csökkentéseket ír elő, és verifikációs rendszabályokat vezet be.
- ✓ Az államok között folyamatos a feszültség, amely szinte bármelyik pillanatban, akár egy véletlen, akaratlan esemény miatt is fegyveres konfliktussá, háborúvá alakulhat át. A fegyverzetellenőrzés először csökkenti, majd megszünteti a váratlan, meglepetésszerű támadás lehetőségét. A bizonyos kritériumoknak megfelelő katonai tevékenységek előzetes bejelentésével, azok számának korlátozásával csökkenti a feszültséget, és a „véletlen” szerepét, valamint a kapcsolatok olyan rendszerét építi ki, olyan mechanizmusokat működtet, amelyek célja a kockázatcsökkentés, és amelyek képesek oldani a feszültséget, azonnal reagálni a felmerült gyanúra, amivel elősegíti a katonai stabilitást.
- ✓ Az előzőekből jól látszik, hogy a fegyverzetellenőrzés csökkenti, enyhíti, vagy megszünteti a biztonsági dilemma kiváltó okait és tevőlegesen hozzájárul a biztonság és a stabilitás erősítéséhez.

- b.) A hagyományos fegyverzetellenőrzés 1986 (1975) óta hol láthatóbb, hol kevésbé látható módon része mindennapjainknak. Az EBEÉ (EBESZ) folyamatban a fegyverzetellenőrzés folyamatosan nyomon követhető; a szervezet legnagyobb, és az európai biztonság szempontjából legkézzelfoghatóbb eredménye a hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsimek hatékony rendszerének kiépítése és működtetése, így az EBESZ a biztonság politikai-katonai aspektusaival foglalkozó első dimenzióban érte el a legnagyobb sikereket. Magyarország jól felfogott biztonsági érdeke, hogy az EBESZ, mint minden európai állam számára egyenlő jogokat biztosító tárgyalási fórum, vezető szerepe megmaradjon.
- c.) A robusztus hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsimeknek köszönhetően az európai haderők átláthatóvá, kiszámíthatóvá váltak, több tízezer nehézfegyverzetet semmisítettek meg, lényegében nullára csökkentve ezzel a meglepetésszerű átfogó támadás lehetőségét. (Csak illusztrációként álljon itt: az emberiség történetének legnagyobb páncélos ütközetében, a kurszki csatában, 1943. július 4-13. között a német és a szovjet oldalon összesen 51 ezer darab nehézfegyverzet és harci repülőgép nézett farkasszemet, amelyből megközelítőleg 8800 darab semmisült meg. A CFE Szerződésben előírt csökkentési kötelezettségek, és a későbbi önkéntes csökkentések végrehajtása során, békeidőben, ellenőrzött és hitelesített körülmények között több mint 72 ezer darab nehézfegyverzet semmisült meg!) A helyszíni ellenőrzések minden fajtáját figyelembe véve a katonák között tízezres nagyságrendű kapcsolatfelvételre került sor, bizonyos esetekben korábbi háborús ellenségek között is (pl.: Dayton-i Béke-Keret-megállapodás, vagy a brit-orosz-grúz OS-repülések). A hagyományos fegyverzetellenőrzési rendszer működésének köszönhetően korábban sosem látott átláthatóság alakult ki, amely mára beépült a részt vevő államok politikai és katonai vezetőinek, tervezőinek gondolkodásába. Az intézkedések érdemben hozzájárultak ahhoz, hogy csökkenteni lehessen a haderőket, vagyis jelentősen csökkent a haderőkre fordított költségvetés. Az így felszabadult forrásokat a nemzetgazdaságok más területeire lehetett átcsoportosítani.
- d.) A hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsimek az európai biztonsági architektúra átfedéssel egymásra rakott építőköveivé váltak. Ez azt is jelenti, hogy bármelyik rezsimben lépnek fel problémák, előbb-utóbb megbillenhet a többi is, és végeredményben meginoghat a teljes biztonsági szerkezet. Ebből az következik, hogy a rezsimek minden elemének modernizációjára figyelni kell, ugyanakkor minden eszközzel el kell kerülni azt, hogy

bármelyik is a másik túszává váljon. Konkrétan ez például azt is jelenti, hogy a Bécsi Dokumentum további modernizációját nem szabad összekötni a CFE Szerződés sorsával.

- e.) Az EBESZ, amely megszervezte és „levezényelte” a Dayton-i Béke Keret-megállapodás politikai-katonai dimenziójára vonatkozó tárgyalásokat, működésbe hozta és felügyelte (felügyeli) a bizalom- és biztonságerősítő, valamint a fegyverzetcsökkentési megállapodást, ezzel egyik legnagyobb sikerét aratta, és soha el nem évülő érdemeket szerzett a balkáni rendezésben.
- f.) A hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsimek bizalom- és biztonságerősítő elemei közül a Bécsi Dokumentum és a Nyitott Égbolt Szerződés viszonylag stabil végrehajtási mutatókkal rendelkezik. Az utóbbi évtizedben megfigyelhető politikai, gazdasági változások, a technológiai fejlődés miatt ez a helyzet azonban nem lesz sokáig fenntartható, ha nem történik meg érdemi modernizációjuk (adaptációjuk). A Bécsi Dokumentum legújabb, 2011. évi verziója, hiába a hangzatos lózungok, igazából csak „ráncteljesítésnek” tekinthető, az 1999. évi Dokumentummal összevetve. Ha az 1999. évi verziót alaposabban megnézzük, még egy lépést kell tennünk: a mai rendszer alapvetéseit az 1994. évi Dokumentumban találjuk! Sem a jelenleg meglévő intézkedések hatékonyságának lényeges javítását, sem új intézkedések kidolgozását nem sikerült elérni. Egymásnak feszül a vertikális, illetve a horizontális modernizáció igénye, amely komoly probléma elé állítja a részt vevő államokat. Továbbra is Damoklész kardjaként lebegnek felettünk az ún. befagyott konfliktusok, amelyek időről időre arra emlékeztetnek, hogy Európa biztonságában területi eltérések vannak, nem sikerült megvalósítani az „oszthatatlan biztonság” elvét az európai kontinensen. Vannak olyan régiók, ahol az ott lévő EBESZ részt vevő államok biztonsága „alacsonyabb”, mint a nyugat-európai államoké, „szürke zónák” alakultak ki. A befagyott konfliktusok miatt ezen államok kiábrándultak a fegyverzetellenőrzésből, és ezt a véleményüket nem is rejtik véka alá, „valami újat” követelnek. Legutóbb 2008-ban zajlott háború két EBESZ részt vevő állam között, amelyet nem tudott megakadályozni a fegyverzetellenőrzési megállapodások rendszere. Abházia és Dél-Oszétia egyoldalú orosz elismerése komplikációkhoz vezetett több Nyitott Égbolt repülés végrehajtásakor, nem is beszélve a török-görög-ciprusi vitáról, amelynek megoldása távolról sem az OSZ szerződés hatásköre, viszont egy teljes évet sikerült „elvesztegetni” a probléma kapcsán kialakult vita miatt, amelynek egyébként még nem is látszik a vége! A fentiekből több dolog következik:
- ✓ a hagyományos fegyverzetellenőrzés modernizációjának nincs alternatívája; csak idő kérdése mikor válnak a megállapodások elavulttá, ha nem lépünk időben biztonsági vákuum alakulhat ki, amelynek nehéz megjósolni a következményeit,
  - ✓ erősíteni kell a megállapodások „kedvezőtlen időjárási körülmények közötti” alkalmazhatóságát,
  - ✓ meg kell akadályozni a megállapodások „túlpolitizálódását”
  - ✓ el kell gondolkodni a hagyományos fegyverzetellenőrzés új alapokra helyezéséről.
- g.) Az európai hagyományos fegyverzetellenőrzés válaszául áll: három, az 1990-es évek realitását tükröző legmeghatározóbb pillére – az Európai Hagyományos Fegyveres Erőkről szóló Szerződés, a Bizalom és Biztonságerősítés Bécsi Dokumentuma és a Nyitott Égbolt Szerződés – részben elavult, mind a politikai változások, mind a technikai/technológiai haladás szempontjából. Egyáltalán nem, vagy csak részben történt meg modernizációjuk, így életképességük komoly kivétnivalót hagy maga mögött. Ebben az elmaradt vagy csak részleges modernizációban látnunk kell az európai államok, valamint Kanada és az Amerikai Egyesült Államok politikai akaratának lényeges csökkenését. A

hagyományos fegyverzetellenőrzési megállapodások a megkérdőjelezhetetlen sikerek ellenére több aspektusból „zavaró”, de legalábbis „nehezítő tényezővé” váltak bizonyos államok számára nemzeti biztonsági érdekeik megvalósításában. Esetenként egyenesen ellenérdekeltséget kell felfedezni, mint például a CFE Szerződés orosz kezelésében. Tulajdonképpen a NATO tevékenysége sem mutat a „minden áron” való megmentés irányába. A Szövetség a jelenleg meglévő, és nagy részben feltöltetlen fegyverzeti szintekkel is képes végrehajtani feladatait, és nem feltétlenül érdekelt újabb korlátozások bevezetésében, nem is beszélve arról, hogy újabb komponensek (pl. légi mozgékonyaságú csapatok, haditengerészet) esetleges bekapcsolása a rendszerbe, kihatással lehet a Szövetség mozgásterére.

- h.) A CFE Szerződés jelenlegi formájában megmenthetetlen, és Oroszország nélkül értelmetlen. Ugyanez érvényes az adaptált CFE Szerződésre is. Az orosz felfüggesztés, a megfeneklett tárgyalások, majd a NATO-tagállamok adatszolgáltatási kötelezettségének felfüggesztése Oroszország irányában egyértelművé tette, hogy csak idő kérdése, meddig tartható még életben a szerződés.
- i.) Medvedyev orosz elnök 2009-ben javaslatot tett az „Európai Biztonsági Szerződésre”, amelyet a NATO államok nem hajlandóak komolyan tárgyalni. Ennek ellenére elképzelhető, hogy mégiscsak egy új hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsím irányában kezdődnek majd tárgyalások, még ha a konkrét orosz megnevezést nem is vesszük át. (Oroszországban ismét Vlagyimir Putyin lesz az elnök, míg az Amerikai Egyesült Államokban is elnökválasztást tartanak. A tárgyalások szempontjából valószínűsíthető, hogy 2012 vége/2013 tavasza előtt érdemi változások nem történnek.)
- j.) Egy esetleges új hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsím kidolgozásakor a hagyományos fegyverzetellenőrzés operatív és strukturális vonala egyformán fontos, ugyanakkor valószínűsíthető, hogy az operatív fegyverzetellenőrzés előtérbe fog kerülni. Megfontolandó az export-ellenőrzési rezsimek (pl. Wassenaar-i Megállapodás) bizonyos eredményeinek integrálása.
- k.) A fegyverzetekre vonatkozó korlátozásokat fenn kell tartani, de modernizálni kell azokat. Az esetleges liberalizáció nem jelenti az ellenőrizetlen fegyverkezés lehetőségét, sőt, ha lehet, csökkenteni kell az Európában lévő fegyverzetek mennyiségét. Ehhez továbbra is szükség lesz a hatékony verifikációra. A fegyverzeti kategóriákat át kell tekinteni, tükröztetni kell a technológiai haladást, minőségi paramétereket kell bevezetni. Ehhez alapul lehet venni a Bécsi Dokumentum adatszolgáltatási rendszerét, és kibővíteni azt, például a kézi- és könnyűfegyverekkel, különös tekintettel a vállról indítható légvédelmi rakétákkal.
- l.) A leendő hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsím kidolgozásának legalkalmasabb fóruma az EBESZ. A szervezet nagy tapasztalatokkal, és széles tagsággal rendelkezik ahhoz, hogy megindulhassanak a tárgyalások.
- m.) Elhúzódó, több évig tartó tárgyalásokra kell számítani. A tárgyalások idejére biztosítani kell, hogy nem alakul ki biztonsági vákuum, azaz a meglévő rezsím végrehajtja feladatait. Ezt vagy azzal lehet elérni, hogy a részt vevő államok a tárgyalások idején továbbra is betartják a létező megállapodásokat, vagy olyan új, átmeneti intézkedéseket vezetnek be, amelyek az éppen elégséges szinten tartják a végrehajtást: kizárják a nagymértékű, ellenőrizetlen fegyverkezést, megőrzik a szükséges átláthatóságot.

- n.) Az adatszolgáltatás rendszerét fenn kell tartani, ugyanakkor a tartalmát modernizálni kell. A jelenlegi hadviselési elveknek megfelelően alacsonyabb szervezeti szintre kell vinni a bejelentési kötelezettségeket és a statikus adatszolgáltatások mellett erősíteni kell a dinamikus adatszolgáltatásokat. Át kell tekinteni az EBESZ adatszolgáltatási rendszerét, és meg kell kísérelni egy átfogó, minden igényt kielégítő, és jól működtethető rendszert kiépíteni.
- o.) A helyszíni ellenőrzéseknek nincs alternatívája. Lehet tárgyalni, vitázni a költségekről, az ellenőrzési módozatok időtartamáról, a kvótákról, az ellenőrcsoportok létszámáról stb. de azt az információt, amelyet a fegyverzetellenőr a helyszínen szerez, semmi sem helyettesítheti, pótolhatja. Erősíteni kell az ellenőrzések nemzetközi jellegét.
- p.) Az új fegyverzetellenőrzési rezsimnek nyitva kell állnia az összes európai állam valamint Kanada és az Amerikai Egyesült Államok előtt. Arra kell törekedni, hogy ezzel a lehetőséggel éljenek is az államok. Különösen érdekeltek vagyunk déli szomszédaink bevonásában. Mentésíteni kell az új fegyverzetellenőrzési rezsimet az aktuális politikai csatározásoktól, mert csak így biztosítható a rendszer stabil működése. A pozitív tapasztalok alapján, elképzelhető a regionális megközelítés a fegyverzet-csökkentés területén is. Az új fegyverzetellenőrzési rezsim sem lehet alkalmas arra, hogy megoldja az államok közötti vitás politikai kérdéseket, ugyanakkor meg kell kísérelni a „szürke zónák” felszámolását.
- q.) A hagyományos fegyverzetellenőrzés beépült Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájába, mint a biztonság együttműködésen keresztül történő megerősítésében különösen fontos szerepet betöltő eszköz.
- r.) A hagyományos fegyverzetellenőrzés érdemileg hozzájárult a biztonsági dilemma enyhítéséhez Európa egészében, és konkrétan Magyarország és szomszédjai esetében. A rezsimek előírásainak végrehajtása kapcsán minden európai állammal, természetesen beleértve minden szomszédunkat és a régiónk többi országát is, új típusú katonai kapcsolatokat építettünk ki. Információt cseréltünk a haderőkről, fejlesztési tervekről, költségvetésekről, és kihasználva jogainkat meg is győződünk ezen információk helytállóságáról, megfigyelő repüléseket hajtottunk végre a bennünket különféle okokból érdeklő területek felett. A helyszíni ellenőrzések és megfigyelő repülések során szerzett információk semmivel sem helyettesíthetőek. Fenn kell tartani és továbbra is tartalommal kell megtölteni kétoldalú bizalom- és biztonságerősítő megállapodásunkat Ukrajnával és Szerbiával, együttműködésünket Montenegróval és Ciprussal, keresni kell az új együttműködési lehetőségeket, ha mód van rá más államokkal is.
- s.) A hagyományos fegyverzetellenőrzési jogaink érvényesítése és kötelezettségeink végrehajtása során szerzett tapasztalatok elősegítették NATO-csatlakozásunkat. Magyarországot, mint kötelezettségeit pontosan, kompromisszumok nélkül, következetesen végrehajtó államot „fegyverzetellenőrzési nagyhatalomnak” tartották – nem csak a Szövetségesek. A magyar fegyverzetellenőrzés – az együttműködés vonatkozásában – donorrá vált: hiánypótló tanfolyamok szervezésével, „vendégellenőrök” rendelkezésre bocsátásával megsokszoroztuk lehetőségeinket. Ez a státuszunk és képességünk mára lényegében megszűnt.
- t.) Az EBESZ részt vevő államok többségében a verifikációs feladatokat katonai szervezetek látják el. A megszorítások ellenére az államok igyekeznek megtartani és a lehetőségek függvényében fejleszteni verifikációs képességeiket. Az adott ország nevében tevékeny-



kedő szervezetek szempontjából elengedhetetlen, hogy megfelelő helyen legyenek a hierarchiában és rendelkezzenek a megfelelő jogosítványokkal az országon belül és a nemzetközi szinten egyaránt.

u.) A NATO új stratégiai koncepciója három fő feladatot nevesít a biztonság megőrzése érdekében: kollektív védelem, válságkezelés, kooperatív biztonság. Ez utóbbi megvalósítási eszközöként kezeli – többek között – a fegyverzetellenőrzést, a non-prolifерációt és a leszerelést. A Szövetség az ezen területeken való aktív szerepvállalás mellett tesz hitet. Kétségtelenül a következőket olvashatjuk: „*A NATO a biztonságát az erők lehető legalacsonyabb szintjén keresi. A fegyverzetellenőrzés, a leszerelés és a non-prolifерáció hozzájárul a békéhez, biztonsághoz, a stabilitáshoz és a Szövetség minden tagjának töretlen biztonságot kell, hogy biztosítson. Továbbra is betöltjük szerepünket a fegyverzetellenőrzés erősítésében, a leszerelés előmozdításában mind a hagyományos, mind a nukleáris fegyverek vonatkozásában, valamint a non-prolifерációs erőfeszítések támogatásában.*” Ez a szövetségi együttműködés egyik olyan formája, amelyben viszonylag szerény anyag- és eszközfelhasználással nagyon komoly eredményeket lehet felmutatni, számos területen „ki lehet tűzni a magyar zászlót”. Amennyiben részt akarunk vállalni a Szövetség erőfeszítéseiben, akkor fegyverzetellenőrzési képességeinket – a források hiányára hivatkozva – nem szabad tovább csökkenteni, hiszen ezzel egy olyan területet szüntetne meg a döntéshozó, amelynek visszaállítása több évet venne igénybe. A fegyverzetellenőrzési szervezetnek a feladatok szintjének (országos szintű feladatok, nemzetközi kapcsolatok) megfelelő helyet kell találni, biztosítani kell működésének feltételeit. Meg kell tartani a fegyverzetellenőrzési állományt, lehetőség szerint növelni kell a kiképzett fegyverzetellenőrök számát.

## **8. Új tudományos eredmények**

1. Bizonyítottam, hogy a fegyverzetellenőrzés a maga komplex értelmezésében választ ad a biztonsági dilemmára. A hagyományos fegyverzetellenőrzés az EBESZ siker-története, következképpen az EBESZ megoldást kínál a biztonsági dilemmára.

2. Kidolgoztam a fegyverzetellenőrzés saját definícióját, amelyben egységes rendszerbe foglaltam a fegyverzetellenőrzés összetevőit, elkülönítettem a hagyományos fegyverzetellenőrzést.

3. Bizonyítottam, hogy a hagyományos fegyverzetellenőrzés lehetőségei kimerülően vannak, elkerülhetetlen a modernizáció (adaptáció, kiigazítás stb.), amelynek elmaradása biztonsági kockázatot (biztonsági vákuumot) jelenthet Európában.

4. A magyar szakirodalomban elsőként, a magyar-ukrán és a magyar-szerb kétoldalú bizalom- és biztonságerősítő megállapodás alapján bizonyítottam a hasonló jellegű megállapodások kivételes jelentőségét hazánk biztonságának garantálása szempontjából.

5. A magyar szakirodalomban fellelhető korábbi munkákat összegezve, kiegészítve, egységes szerkezetben, napjainkig feldolgoztam a magyar fegyverzetellenőrzés történetét, rámutattam a magyar fegyverzetellenőrzési képességek megtartásának fontosságára jövőjével kapcsolatban.

## **9. Ajánlás**

Munkámat ajánlom a kül-, biztonság- és védelempolitikával, valamint nemzetközi tanulmányokkal foglalkozóknak. Az értekezés, átfogó jellegéből adódóan, segítheti a biztonság- és védelempolitika területén dolgozó szakértők és politikai döntéshozók felkészülését; bízva abban, hogy következtetéseimet elfogadják, javaslom megállapításaim figyelembevételét a magyar fegyverzetellenőrzésre vonatkozó döntések meghozatalakor, a magyar tárgyalási pozíciók kidolgozásakor.

Javasolom továbbá a disszertáció felhasználását a témához kapcsolódó tárgyak oktatásában, különleges figyelemmel a leendő fegyverzetellenőrök kiképzésére.

A hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsimek kutatása, mint ahogy az összességében elmondható a nemzetközi biztonsági rezsimekről és a nemzetközi rezsimekről is, további aktuális feladatként van jelen a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó tudományterület napirendjén. A fegyverzetellenőrzés evolúciója folyamat, amelynek sikere vagy sikertelensége közvetlen kihatással lesz mindennapjainkra. Ajánlom a téma napirenden tartását, további kutatását.

A nemzetközi fegyverzetellenőrzési rezsimek működése, azon belül is a hagyományos fegyverzetellenőrzési rezsimek eredményei és problémái aktuális téma, így az értekezés számot tarthat a szélesebb olvasóközönség figyelmére is.

### **10. Publikációs jegyzék**

1. „A Magyar Honvédség részvétele a fegyverzetellenőrzésben” (cikk könyv-fejezetben) – In: Dr. Fapál László (szerk.): A honvédelem négy éve 2002-2006. – HM Zrínyi Kht., Budapest 2006. – ISBN 963 327 408 7 – p. 132.
2. „Részvétel a NATO non-proliférációs tevékenységében” (könyv-fejezet) – In: Szenes Zoltán – Tóth Péter (szerk.): Tíz éve a NATO-ban. – Zrínyi Kiadó, Budapest 2009. – ISBN 978 963 327 427 9 – pp. 101-105.
3. „Bizalom és biztonság – jó szomszédok között” – In: Új Honvédségi Szemle, LX. évf. 2006/7 szám. – ISBN 1216-7436 – pp. 117-122.
4. „A fegyverzetellenőrök kiválasztásának alapelvei és felkészítésük főbb témakörei” – In: Új Honvédségi Szemle, LXI. évf. 2007/7 szám. – ISBN 1216-7436 – pp. 37-43.
5. „A CFE Szerződés (az Európai Hagyományos Fegyveres Erőkről szóló Szerződés) helyzetének értékelése” – In: Új Honvédségi Szemle, LXI. évf. 2007/11 szám. – ISBN 1216-7436 – pp. 43-56.
6. „A „néma halál” elleni egyezmény tíz éve” – In: Nemzet és Biztonság, I. évf. 3. szám, 2008. március – HU ISSN 1789-5286 – pp. 56-64.
7. „A NATO-Oroszország Tanács” – In: Hadtudomány, 2008. elektronikus szám – ISSN 1215-4121  
[http://mhht.eu/hadtudomany/2008/2008\\_elektronikus/index.html](http://mhht.eu/hadtudomany/2008/2008_elektronikus/index.html)  
[http://mhht.eu/hadtudomany/2008/2008\\_elektronikus/2008\\_e\\_11.pdf](http://mhht.eu/hadtudomany/2008/2008_elektronikus/2008_e_11.pdf)
8. „Az orosz békefenntartás és az Oroszországi Föderáció katonai jelenléte külföldön” – In: Felderítő Szemle, VII. évf. 4. szám, 2008. december – ISSN 1588-242X – pp. 123-137.

### **Idegen nyelvű publikáció**

1. „Doverije i bezopasnoszty – puty k dobroszoszedsztvu (Довіра та безпека – шлях до добросусідства)” – In: Nauka i oborona, 2009. 2. szám – Minisztersztvo Oboroni Ukraini, 2009 – pp. 20-23.  
<http://www.nio.mil.gov.ua/pdf/2009-2.pdf>

### **Cikk**

1. „CFE Szerződés – itt a vége?” – In: Magyar Honvéd, XVIII. évf. 33. szám 2007. augusztus 17. – ISSN 0865-6932 – p. 13.
2. „Bízz, de ellenőrizz! – Néhány gondolat a fegyverzetellenőrzésről” – In: Magyar Honvéd, XVII. évf. 1-2. szám, 2006. január 13. – ISSN 1586-5266 – pp. 32-33.
3. „CFE-felülvizsgálat – 2006” – In: Magyar Honvéd, XVII. évf. 27. szám, 2006. július 7. – ISSN 0865-6932 – pp. 14-16.

4. „A bizalom jegyében” – In: Magyar Honvéd XVII. évf. 30. szám, 2006. július 28. – ISSN 0865 6932 – p. 6.
5. „EBESZ Csúcs – Csúcson az EBESZ?” – honvedelem.hu, 2011. január 6.  
[http://www.honvedelem.hu/cikk/23676/ebesz-csucs-%C3%A2%20%20-csucson-az-](http://www.honvedelem.hu/cikk/23676/ebesz-csucs-%C3%A2%20%20-csucson-az-ebesz)

[ebesz](#)

### **Előadások**

1. Dr. Osvát Szabolcs – Sztalmári László (50-50%): „CFE Final Act Commitments (Istanbul, 1999)” – Joint Consultative Group Meeting, Vienna, December 4th, 2007 – [https://delweb.osce.org/docin/llisapi.dll/fetch/2000/107257/177303/1186195/1202409/5105546/JCG.DEL\\_0042\\_07\\_-Presentation\\_by\\_the\\_Delegation\\_of\\_Hungary.pdf?nodeid=5216497&vernum=1](https://delweb.osce.org/docin/llisapi.dll/fetch/2000/107257/177303/1186195/1202409/5105546/JCG.DEL_0042_07_-Presentation_by_the_Delegation_of_Hungary.pdf?nodeid=5216497&vernum=1)
2. „OSCE Commitments and Best Practices on Small Arms and Light Weapons and Stockpiles of Conventional Ammunition.” – NATO School Oberammergau, 2012. február 8.
3. „Bilateral Agreements Supplementing the Vienna Document” – NATO 16th Conventional Arms Control Implementation Seminar, 04-05 October 2007, Brussels – Az előadást tartalmazó CD kiadása: 2008. január
4. „CBRN Defence Concepts and Capabilities of the Hungarian Defence Forces” – NATO DGP-Ukraine Workshop on CBRN Defence Policy. Az előadást tartalmazó CD kiadása: 2008. április
5. “CBRN Training Experiences of Allies who have contributed to the CBRN Task Force” – NATO DGP-Ukraine Workshop on CBRN Defence Policy. 2009. február 11.
6. ”Withdrawal of Military Property from Moldova” – Róma, Fegyverzetellenőri Tanfolyam az olasz verifikációs szervezetnél. 2005. március 18.
7. „Inspection of Reduction” – Róma, Fegyverzetellenőri Tanfolyam az olasz verifikációs szervezetnél. 2005. március 18.
8. „The Wassenaar Arrangements Lists” – Bécs, Wassenaar-i Megállapodás - Kínai Népköztársaság találkozó. 2004. április 29-30.
9. „Introduction to the WA control lists” – Bécs, Wassenaar-i Megállapodás - Izrael találkozó. 2006. szeptember 15.
10. “What the Experts Group has achieved so far” – Bécs, Wassenaar-i Megállapodás - Izrael találkozó. 2006. szeptember 15.
11. „OSCE Best Practices on Control of SALW Exports - Combating Illicit Trafficking Of Small Arms And Light Weapons In Central Asia” – Regional Follow-Up Conference Almaty, 16 September 2010
12. „Lessons learnt from OSCE assistance projects on SALW and conventional ammunition” – Regional Follow-Up Conference Almaty, 17 September 2010
13. „ОБСЕ лучшие практики в области обычных боеприпасов и механизм оказания помощи” – Региональный Семинар, Бишкек, 22-23 ноября 2011 г.
14. „Введение в Венский документ 1999 года в контексте договоров и соглашений по контролю над вооружениями” – Алматы, 27 октября 2008 г.
15. „Az EBESZ katonai-politikai dimenziója Korfu és Athén után” – Budapest, MHTT Biztonságpolitikai Szakosztály, Biztonságpolitikai Szakkollégium és Nemzetbiztonsági Szakosztály. 2010. március 25.
16. „The Permanent Mission of the Republic of Hungary to the OSCE” – Budapest, 4 April 2011. RACVIAC Vienna Document 1999 Course

17. „Challenges of VD ‘99 & VD PLUS (Hungarian approach)” – Budapest, 4 April 2011. RACVIAC Vienna Document 1999 Course
18. „Background of CSBMs in Europe and their contribution to the international Stability and Peace” – Budapest, 4 April 2011 RACVIAC Vienna Document 1999 Course
19. „A Bécsi Dokumentum létrejötte, háttere, általános felépítése” – Budapest, 2011. január 31. HM NEFEH
20. „A CFE Szerződés létrejötte, háttere, általános felépítése, a szárnyzónák kérdése” – Budapest, 2011. január 31. HM NEFEH
21. „A Bécsi Dokumentum és a CFE Szerződés” – Budapest, 2012. február 6. MH VDK FEO

## 11. Szakmai önéletrajz

**Név:** Szatmári László  
**Rendfokozat:** mérnök alezredes  
**Született:** Kecskemét 1965. március 02.  
**Családi állapot:** nős – feleség, Natália  
 fia, Richárd (1991)

### Alapképzettség:

1983-1988 Tambov Vegyész Mk. Főiskola, honosított egyetemi diploma (kitüntetéses oklevél)

### További képzések:

1988-1989 Debreceni “Kossuth Lajos” Tudományegyetem, német nyelvi tanszék  
 1990 ELTE Bölcsészettudományi Kar, tolmács/szakfordító  
 1991 HM Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központ fegyverzetellenőri tanfolyam  
 1993 Kanadai Fegyveres Erők Vezetőképző és Nyelvi Akadémiája, angol nyelvtanfolyam, Base Borden (CA)  
 1994 békefenntartói tanfolyam, MH VK, Budapest  
 1996 fegyverzetellenőri tanfolyam, NATO Iskola, Oberammergau (DE)  
 1996-1997 “Manfred Wörner” Alapítvány Védelempolitikai Tanfolyam, Budapest  
 2006- “Zrínyi Miklós” Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz  
 2007 non-proliferációs tanfolyam, NATO Iskola, Oberammergau (DE)  
 2008 NATO Nukleáris politikai és proliferációs tanfolyam, NATO Iskola, Oberammergau (DE)

**Nyelvek:** angol – felsőfok „C”( + NATO STANAG 3.3.3.3)  
 német – felsőfok „C”  
 orosz – képesített tolmács, képesített szakfordító  
 francia – EU 1. modul (Francia Intézet)

### Beosztások:

1988-1990 MN 2525 önálló zászlóalj, parancsnok helyettes, Kalocsa  
 1990-1991 vv. századparancsnok-helyettes, gl. dandár mb. vv. főnök, Baja  
 1991-1995 tolmács, ellenőr, hadműveleti tiszt – Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központ, majd Fegyverzet-ellenőrzési Hivatal, Budapest

- 1995-1997 főtitiszt, kiemelt főtitiszt – HM NATO és Multilaterális Együttműködési Főosztály, Budapest
- 1997-1998 védelempolitikai osztályvezető-helyettes – HM Védelempolitikai Főosztály, Budapest
- 1998-2002 képviseletvezető-helyettes, Magyar EBESZ Misszió Katonai Képviselet, Bécs (AT)
- 2002-2005 osztályvezető-helyettes, HM Fegyverzet-ellenőrzési Hivatal Ellenőri osztály, Budapest
- 2005-2006 kiemelt főtitiszt (fegyverzetellenőrzés, non-proliferáció, leszerelés), MH Művelet Irányító Központ Fegyverzet-ellenőrzési osztály, Budapest
- 2006-2009 kiemelt főtitiszt (fegyverzetellenőrzés, non-proliferáció, leszerelés, CBRN, ENSZ, NATO, EBESZ), HM Védelempolitikai Főosztály, Budapest
- 2009- képviseletvezető-helyettes, Magyar EBESZ Misszió Katonai Képviselet, Bécs (AT)

**Egyéb:**

- 1986-1987 népköztársasági ösztöndíjas
- 1989-1991 német nyelvtanár „Vén József” Általános Iskola Kalocsa, német nyelvtanfolyamok vezetése, Kalocsa
- 1991-2009 megközelítőleg 200 aktív/passzív feladat a CFE-szerződés, Bécsi Dokumentum és Nyitott Égbolt Szerződés végrehajtása során, részben ellenőr/kísérőcsoport parancsnokként
- 1996-1997 „Gyalogsági Aknák” Diplomáciai Konferencia, Oslo (NO)
- 2005-2006 Wassenaar-i Megállapodás Szakértői Csoport elnöke, Bécs (AT)
- 2006-2009 HM képviselő a NATO HLTF, NATO DGP SC, RACVIAC MAG bizottságokban
- 2007-2008 magyar tag az ENSZ Rakéta panelben, New York (US)
- 2008 „Kazettás lőszer” Diplomáciai Konferencia, Dublin (IR)
- 2009- A Magyar Hadtudományi Társaság Biztonságpolitikai Szakosztály tagja
- 2009- Békefenntartók Bajtársi Közhasznú Egyesülete tagja
- 2010 EBESZ Biztonsági Együttműködési Fórum (FSC) – 2010. évi Biztonsági Felülvizsgálati Konferencia *chef de file*
- 2010- FSC hagyományos lőszerkészletek project-koordinátora
- 2011- FSC kézi- és könnyűfegyverek, valamint hagyományos lőszerkészletek project-koordinátora